

Dopady sociálně aktivizačních služeb na život klientských rodin

Petra Vaculková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Petra Vaculková
Osobní číslo: H17719
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Dopady sociálně aktivizačních služeb na život clientských rodin

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálně aktivizační služby, rodiny a socioekonomického statusu.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: Tiskřená/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- HORA, Ondřej, Miroslav SUCHANEC a Martin ŽIŽLAVSKÝ. Evaluační výzkum. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6886-5.
- BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.
- HENDL, Jan a Jiří REMR. Metody výzkumu a evaluace. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
- ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.
- MAREŠ, Jiří. Kvalita života u dětí a dospívajících. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-65-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Radana Krutilová Nováková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

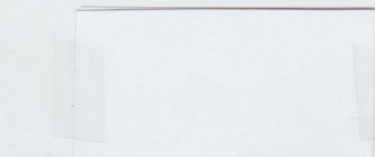
Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.4.2020

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasažuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Předkládaná bakalářská práce se zabývá dopady sociálně aktivizačních služeb na život klientů rodin. Práce je členěna na teoretickou a empirickou část. Teoretická část je zaměřena na rodiny s dětmi, terénní sociální práci a sociálně aktivizační služby. Druhá polovina práce, tedy empirická část, je tvořena kvalitativním výzkumem, který byl realizován pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pěti terénními sociálními pracovníky. Cílem empirické části bylo zjistit, jaký je dopad sociálně aktivizačních služeb na život klientů rodin.

Klíčová slova: rodiny s dětmi, terénní sociální práce, sociální služby, ohrožené dítě, individuální plánování

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the impacts of social activation services on lives of their client families. The thesis is divided into the theoretical and empirical part. The theoretical part is focused on families with children, field social work, social activation services. The second half of the work, the empirical part, consists of qualitative research, which was carried out using semi-structured interviews with five field social workers. The aim of the empirical part was to find out what is the impact of social activation services on the lives of client families.

Keywords: families with children, field social work, social activation services, endangered child, individual planning

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Radaně Kroutilové Novákové Ph.D. za vedení a pomoc při psaní mé bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům za čas a ochotu při poskytování rozhovorů. V neposlední řadě patří poděkování také všem mým blízkým, kteří mě podporovali v průběhu celého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINY S DĚTMI.....	12
1.1 ZÁKLADNÍ FUNKCE RODINY	13
1.2 TYPOLOGIE RODIN Z HLEDISKA FUNKČNOSTI	14
1.3 RODINNÉ PROSTŘEDÍ	15
1.4 OHROŽENÉ DÍTĚ V RODINĚ	16
2 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU S DĚTMI.....	19
2.1 SPECIFIKA A ZÁKLADNÍ PRINCIPY TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE	20
2.2 ČINNOSTI TERÉNNÍHO SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA	21
2.3 PROBLÉMY, KTERÉ TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK S KLIENTY NEJČASTĚJI ŘEŠÍ	22
3 SOCIÁLNĚ AKTIVIZAČNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI	24
3.1 VYMEZENÍ SLUŽBY	24
3.2 KLIENTI SLUŽBY	25
3.3 ČINNOSTI SLUŽBY	25
3.4 CÍLE A ZÁSADY SLUŽBY	27
3.5 INDIVIDUÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	31
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	31
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	32
4.3 METODA VÝZKUMU A SBĚRU DAT	32
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
5 PRÁCE S DATY.....	34
5.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	34
5.2 ANALÝZA DAT.....	35
5.2.1 Teorie změny.....	35
5.2.2 Sociální život.....	36
5.2.3 Činnosti služby.....	37
5.2.4 Negativa	39
5.2.5 Pozitiva.....	40
5.2.6 Pod jednou střešou	41

6	SHRNUTÍ VÝZKUMU	43
	ZÁVĚR	46
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	51
	SEZNAM OBRÁZKŮ	52
	SEZNAM TABULEK	53
	SEZNAM PŘÍLOH	54

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá sociálně aktivizačními službami pro rodiny s dětmi a jejich dopady na život klientských rodin. Tyto služby jsou zakotvené v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a vznikly zejména jako podpora rodinám, která zmírní dopad složité sociální situace na děti a přispěje k udržení rodiny jako celku. Záměrem služby je zejména zaktivizování a postupné osamostatňování se rodiny tak, aby se v budoucnu dokázala vyrovnávat s obtížnými situacemi i bez pomoci služby a byla schopna zabezpečit dětem vhodné prostředí pro jejich vývoj.

Téma bakalářské práce je úzce spojeno se sociální pedagogikou. Současná sociální pedagogika zahrnuje dvě dimenze – sociální a pedagogickou. K našemu tématu se váže především sociální dimenze. Přadka vyznačuje přídavné jméno sociální v souvislosti s pedagogikou a českým prostředím jako „*pomoc poskytující potřebným, přičemž tato potřeba může mít různý původ a příčinu i soubor charakteristik: potřební jsou chápáni jako lidé určitým způsobem znevýhodnění vůči průměrným vůči normálním*“ (Přadka, 2002, s. 9).

Největší inspirací k napsání bakalářské práce na dané téma mi byla především praxe, kterou jsem v jedné ze sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi absolvovala. Tato praxe mi přinesla mnoho zkušeností a zaujala mě natolik, že stále jako dobrovolník navštěvuji akce, které tato služba pro rodiny pořádá.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Hlavním cílem teoretické části je představit si východiska související s daným tématem. Jako první si vymezíme pojem rodina, popíšeme si její funkce a typy, definujeme si rodinné prostředí a také ohrožené dítě v rodině. Jako další se budeme zabývat terénní sociální prací s rodinou s dětmi. Na začátku si popíšeme kdy a za jakým účelem terénní sociální práce vznikla. Poté si charakterizujeme její specifika a principy a podíváme se také na činnosti terénního sociálního pracovníka i problémy, které s rodinami nejčastěji řeší. Stěžejní část tvoří kapitola o sociálně aktivizačních službách pro rodiny s dětmi, kde si jako první legislativně službu vymezíme. V této kapitole si představíme, kdo jsou klienti služby a dále si vymezíme činnosti, cíle a zásady poskytované služby. Jako poslední se dozvíme, proč je pro správný efekt služby důležité individuální plánování. Hlavním cílem praktické části bakalářské práce je zjistit, jaký dopad mají sociálně aktivizační služby na život klientských rodin, které jsme zjišťovali pomocí kvalitativního výzkumu a poté analyzovali pomocí otevřeného kódování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINY S DĚTMI

„Rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Jelikož se naše bakalářská práce zabývá dopady sociálně aktivizačních služeb na klientské rodiny, považujeme za důležité si na začátku vymezit pojem rodina, se kterou tato služba pracuje a další pojmy, které se k rodině úzce pojí.

Pokud bychom hledali jednotnou definici rodiny, jenom s těžkostí bychom ji našli. Jednotná definice rodiny totiž neexistuje. Rodina je základem staletými utvářené lidské společnosti, respektive i každého státu. Zejména její výchovná, citová a zabezpečovací role je nenahraditelná. (Novosad, 2004, s. 42) Pod pojmem rodina můžeme tedy chápat především sociální skupinu, která je složená ze dvou nebo i více osob, kteří spolu žijí v jedné společné domácnosti, a pojí je manželské, pokrevní nebo adoptivní vazby. Rodina se také často charakterizuje jako malá společenská skupina, založená ze soužití dvou dospělých osob opačného pohlaví a jejich potomka. Rodina je především společensky schválená forma partnerských vztahů dvou rovnoprávných, rovnocenných a milujících lidí a mezi její hlavní znak patří pomoc členů mezi sebou navzájem. (Tománek, 2013, s. 73-74) Rodina poskytuje všem svým členům potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které není možné získat jinde. Každý jedinec zde hraje určité role, které se také stávají součástí jeho vlastní identity. (Vágnerová, 2004, s. 589) Atmosféra rodinného prostředí je dána zejména vzájemnými vztahy mezi rodiči a ostatními členy domácnosti. Rodiče jsou pro dítě vzorem v jakékoli situaci, proto se osobnost dítěte formuje podle rodinných vztahů a dítě se většinou snaží napodobňovat to, co v rodině uvidí. (Tománek, 2013, s. 73-79)

Rodina je také podstatným činitelem v primární socializaci, jelikož uvádí dítě do konkrétního kulturního prostředí, učí ho také orientaci v prostředí plném různých symbolů a společenských standardů. (Kraus, 2014, s. 59-60) Rodina tedy zůstává velmi nepostradatelnou a nenahraditelnou institucí pro každého člověka, zejména však pro dítě. Stojí na samém počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho ovlivňovat i v rozhodující fázi. (Kraus, 2014, s. 79)

1.1 Základní funkce rodiny

Rodina je primární jednotka společnosti, zjevně nejstarší sociální instituce lidstva, která má za úkol plnit významné společenské funkce – biologickou, výchovnou, sociální a ekonomickou. Z těchto funkcí je výchovná a sociální jen částečně zastoupena i jinými institutami a proto se zdůrazňuje podpora níže zmíněných funkcí rodiny i potřeb jejích příslušníků ve všech fázích rodinného cyklu. (Knausová, 2005, s. 59)

V odborném i běžném životě velmi často čteme nebo slyšíme o tom, že některá rodina plní, respektive neplní svoji funkci tak, jak by měla nebo jak se od ní očekává. Existuje více oblastí, ve kterých se může projevit nefunkčnost dané rodiny. Je třeba vždy myslet na to, že situaci rodiny nemůžeme odborně posuzovat výlučně z jednoho úhlu pohledu, ale vždy bychom ji měli vnímat jako celek se všemi jeho elementy, vztahy mezi nimi a vztahy k jejímu sociálnímu prostředí. Smutková (2007, s. 22) vysvětluje pojem funkčnost, resp. nefunkčnost jako „*bezproblémové naplňování, resp. selhávání v naplňování úloh, které jsou od rodiny společností očekávány.*“

- **Biologicko-reprodukční funkce** – jedná se o důležitou funkci, která má význam jak pro všechny jedince, kteří rodinu tvoří, tak pro celou společnost jako celek. Zabezpečuje pokračování dalších generací ve společnosti.
- **Ekonomicko-zabezpečovací funkce** – rodina zabezpečuje základní životní potřeby všech jejích členů. Také se snaží u dětí a mládeže budovat správné ekonomické myšlení.
- **Socializačně-výchovná funkce** – tato funkce je velmi důležitá, protože právě v rodině se dítě učí základy komunikace, chování a hygieny. Prostřednictvím výchovy se dítě připravuje na úspěšné zapojení se do společnosti.
- **Emocionální funkce** – z hlediska dítěte můžeme považovat tuto funkci za nejdůležitější. Pozitivní emocionální vztahy v rodině jsou předpokladem pro správný vývoj emocionální stránky dítěte. Pokud tato funkce není zastoupena v dostatečném množství, dochází k deformaci psychosociálního vývoje.
- **Ochranná funkce** – úkolem této funkce je obstarat zdraví dítěte, ale také ochránit dítě před sociálně patologickými jevy. Zejména se jedná o primární prevenci patologických závislostí, delikvence, kriminality apod. (Smutková, 2007, s. 23-27)

Kraus (2014, s. 83) tyto funkce obohatil ještě o jednu další funkci, kterou je:

- **Rekreačně-zábavná funkce** – týká se všech členů domácnosti, avšak z hlediska významu hraje nejdůležitější roli pro dítě. Důležité je, aby rodina v zájmu dítěte trávila svůj volný čas společně.

Pokud dítě vyrůstá v rodině, která mu je schopna nabídnout vše výše zmíněné, vyroste z něj silná a jedinečná osobnost, která povede úspěšný život. Pokud ale dítě vyrůstá v nefunkční problémové rodině, která má narušené některé ze svých funkcí a nedokáže mu poskytnout rodinné zázemí, oporu a lásku, působí to na jedince velmi negativně a ovlivní ho to v jeho dalším vývoji.

1.2 Typologie rodin z hlediska funkčnosti

Jedním z prvořadých zájmů dítěte je vyrůstat ve funkční rodině, což také deklaruje český zákon č. 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dítěte. Tento zákon zdůrazňuje, že nejdůležitějším způsobem řešení situace ohroženého dítěte by mělo být ozdravení rodinného prostředí. (Matoušek, 2003, s. 191)

Novosad (2004, s. 42-43) vymezil čtyři pásma funkčnosti následovně:

- **Funkční rodina** – poskytuje dítěti potřebné zázemí, formativní vzory i pocity bezpečí a jistoty. Ve funkční rodině jsou úspěšně řešeny občasné problémy a je zde příznivé emocionální klima. Takovou rodinu není potřeba hlídat, a proto se takovou rodinou v naší práci nadále nebudeme zabývat.
- **Problémová rodina** – není úplně bezporuchová, avšak stav rodiny vážně neohrožuje vývoj dítěte. Rodina je schopna problémovou situaci vyřešit vlastními silami, nebo požádá o pomoc sociálního pracovníka.
- **Dysfunkční rodina** – v této rodině dochází k neplnění některých ze základních funkcí, které ohrožují vývoj dítěte nebo rodinu samotnou. Takové rodiny bývají na velmi nízké sociokulturní úrovni a je pro ně typické, že spolupracují s odborníky a využívají různé formy lékařské, terapeutické nebo sociální pomoci. Dysfunkční rodiny můžeme považovat za klienty sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a lze je sanovat.
- **Afunkční rodina** – poruchy jsou již na takové úrovni, že rodina zcela přestává plnit svoji funkci a ohrožuje existenci samotného dítěte. Takovou rodinu již nelze sanovat.

Je možno konstatovat, že hodnocení fungování rodiny probíhá vždy ve vztahu k normám a požadavkům celé společnosti. Takové hodnocení, které bývá alespoň z nějaké části součástí práce všech sociálních pracovníků je ale do určité míry relativní a může být snadno ovlivněno obecně názorovým nebo politickým zaměřením daného posuzovatele. Sociální pracovník jako profesionál tedy musí mít velké množství jak osobnostních, tak i profesních předpokladů k tomu, aby si byl schopen uvědomit tyto skutečnosti a dokázal rozlišit podstatné od méně podstatného. Poznatky, které získal při práci s rodinou, by měl vyhodnocovat vždy v rámci širšího sociálního kontextu fungování celé rodiny. (Smutková, 2007, s. 28)

Hlavní příčiny rodinných poruch se podle Dunovského dělí na:

- **Objektivní** – jsou na vůli rodičů nezávislé (jedná se zejména o invaliditu, hladomor, nemoc, nezaměstnanost, válku nebo úmrtí).
- **Subjektivní** – jsou na vůli rodičů závislé (je to zejména neochota pečovat o dítě, nezralost a neschopnost vyrovnat se s obtížnými situacemi, nebo neochota přijmout společenské normy).
- **Smišené** (Gillnerová a kol., 2011, s. 117)

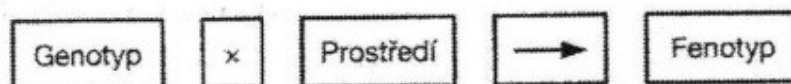
1.3 Rodinné prostředí

Pojem prostředí je všeobecně známým a velmi často užívaným pojmem. Nachází se jak ve vědách společenských tak i přírodních. Pokud bychom prohlédli některé encyklopedie nebo učebnice, zjistíme, že vypsání definice na téma prostředí se v jednom shodují. „*Vždy jde o předměty, jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí, tedy o určitý prostor, o objektivní realitu.*“ (Kraus, 2014, s. 66) Ve velké většině definic se uvádí, že tento prostor vytváří podmínky pro život – pak hovoříme o životním prostředí. (Kraus, 2014, s. 66)

Podle Krause (2014, s. 71-72) má každé prostředí, včetně rodinného dvě stránky:

- **Materiální (věcná, prostorová) stránka** – ta je dána tím, jaký prostor dané prostředí ohraničuje, jaký je jeho aktuální stav, jaké faktory se v něm vyskytují a jaké je prostředí ze stránky vybavenosti věcí a technikou.
- **Sociálně-psychická (osobnostně-vztahová) stránka** – je dána lidmi, kteří se v daném prostředí nacházejí a také jejich strukturou a vztahy, které mezi nimi navzájem existují.

V dnešní době nikdo nemá pochybnosti o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává viditelné stopy a do nějaké míry nás také ovlivňuje. Kraus (2014, s. 73) ve své publikaci také uvádí pojem „sociální dědičnost“ od sociologa A. I. Bláhy, kterým chtěl vyjádřit, že vedle genetických dispozic se přenášejí i některé způsoby a modely chování prostředí, zejména rodinného. Tento vztah lze schematicky znázornit následovně:

Obrázek 1. Sociální dědičnost (Kraus, 2014, s. 73)

Kraus (2014, s. 69-70) také vymezil prostředí z hlediska frekvence, pestrosti a kvality působících podnětů následovně:

- **Prostředí podnětové chudé, přesycené, optimální** – v poslední době nastává problém právě v přesycenosti podnětů. Prostředí podnětové chudé se dnes objevuje ve spojitosti s nefungující rodinou.
- **Prostředí podnětové jednostranné, mnohostranné** – prostředí jednostranné nastává v okamžiku, když celá rodina vidí potřebu v tom, aby se dítě věnovalo pouze jedné určité věci, kterou chtějí rodiče, ale dítě samotné o něj nejeví zájem.
- **Prostředí podnětové zdravé, příp. závadné, deviační** – prostředí deviační je takové, které často přímo ohrožuje samotný vývoj dítěte. Největší problém nastává v okamžik, kdy dítě žije v rodinném prostředí společně s alkoholiky či recidivisty.

1.4 Ohrožené dítě v rodině

Rodinu jako takovou jsme si již definovali a teď je prostor si blíže představit ohrožené dítě. Matoušek (2016, s. 11) definuje dítě z hlediska platného českého práva jako nezletilou osobu do dosažení věku 18 let. Ohrožené dítě je podle něj takové dítě, jehož základní potřeby nejsou naplněny nebo je ohrožené jejich postupné naplňování. V domácích podmínkách se jedná zejména o dítě, které je vystavené nevhodnému zacházení nebo dítě vyrůstající v deprimujícím prostředí.

Za nevhodné zacházení s dítětem můžeme považovat syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – Child Abuse and Neglect (syndrom CAN) který je definován jako „poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby“. (Vágnerová, 2006, s. 593)

Za nejrozšířenější formu nevhodného zacházení s dítětem je považováno zanedbávání. To Dunovský (1995, s. 22) definoval jako všechny škodlivé formy ne-péče se všemi nežádoucími důsledky pro jeho život a vývoj v oblasti tělesné, psychické i emocionální.

Pro stanovení míry ohrožení dítěte byla vypracována třibodová stupnice, která stanovuje míru nebezpečí pro dítě.

- **Kategorie „nejmenšího rizika“** – zahrnuje pouze potenciální riziko zanedbávání péče a důsledky případného ohrožení dítěte jsou velmi malé a nemají významný vliv na zdraví dítěte. Např. situace, kdy dítě nedostane dostatečně výživné jídlo.
- **Kategorie „středního rizika“** – můžeme o něm hovořit tehdy, pokud riziko ohrožení dítěte stoupá a ohrožení zdraví dítěte trvá delší časový úsek. Takové riziko si vyžaduje zásah sociálních služeb a podporu rodiny. Např. situace, kdy dítě nedostává pravidelně stravu jemu odpovídající nebo rodiče pravidelně nekontrolují jeho školní prospěch.
- **Kategorie „vážného rizika“** – nastává tehdy, pokud se jedná o dlouhodobé a vážné ohrožení dítěte, které má za následek závažné poškození zdraví dítěte a ohrožuje i jeho emoční stránku. Např. situace, kdy dítě nedostává stravu a rodiče dítě pouze kritizují a udělují mu tresty. (Pemová, Ptáček, 2016, s. 31)

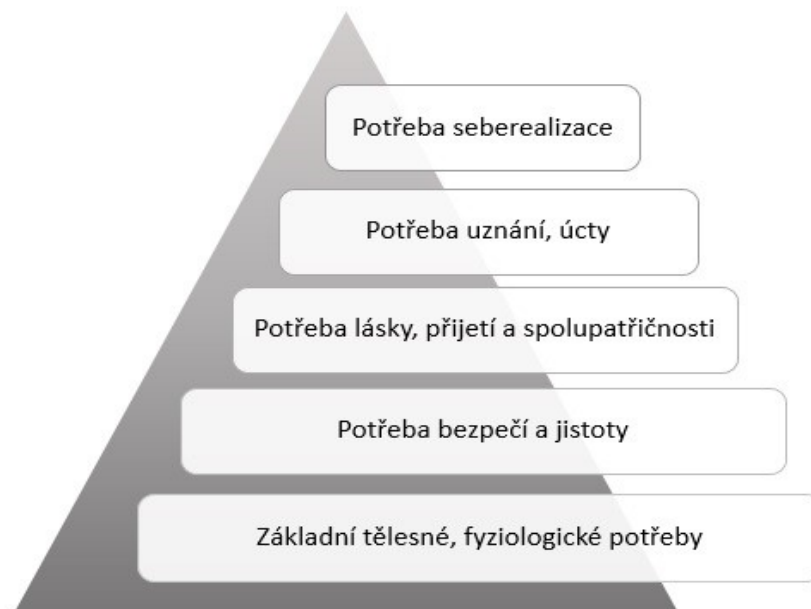
Tato míra se může hodnotit u různých typů zanedbávání, nejčastěji se jedná o zanedbávání:

- **Fyzické** – nejsou uspokojovány základní tělesné potřeby dítěte.
- **Emoční** – nejsou uspokojovány základní citové potřeby dítěte.
- **Výchovné** – nastává tehdy, když dítě nemá možnost vzdělávání se ve škole.
- **Zanedbávání zdravotní péče** – u dítěte dochází už k zanedbávání preventivní péče. (Bechyňová, 2008, s. 38)

Uspokojování základních potřeb je důležité u každého člověka, zejména však u dětí. Například Matoušek (2001, s. 255) říká, že: „Rodina je místo, kde se prostřednictvím osob

odehrává zapouštění kořenů do věcí, to znamená, že se zde uspokojují vitální potřeby. Dítě zde dostává mateřskou lásku, pocit bezpečí, buduje své první vztahy. Rodina nevychovává dítě pro sebe, ani pro ně samé, nýbrž pro druhé.“

Všichni členové rodiny, kteří využívají sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, mají své určité potřeby. Můžeme je srovnat s jednou z nejznámějších pyramid potřeb, kterou vytvořil Abraham Maslow. V rámci pomoci rodinám by se mělo začínat vždy od základních potřeb směrem vzestupně. Není efektivní pracovat na vyšších potřebách, pokud rodina není schopna zajistit pro všechny členy základní biologické potřeby, jež všichni její členové potřebují.

Obrázek 2. Maslowa pyramida potřeb (vlastní tvorba)

2 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU S DĚTMI

V následující kapitole se budeme zabývat výkonem terénní sociální práce, která je velmi důležitá pro práci s dysfunkčními rodinami, dále specifiky a činnostmi, které terénní sociální pracovník vykonává.

Terénní sociální práce vznikla jako reakce na selhání tradičních přístupů sociální práce ve vztahu k počtu narůstajícím sociálně-patologickým jevům, které donutily sociální pracovníky vydat se za klienty do jejich přirozeného sociálního prostředí. Terénní sociální práce se od 60. let začala šířit ze Spojených států amerických nejprve do západní Evropy a po roce 1989 se začala prosazovat i v České republice. Oficiálně se zde objevila v roce 1993, kdy se uplatňovala pod názvem „sociální asistence“. V současné době je terénní sociální práce realizována prostřednictvím terénních forem sociálních služeb v rámci zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. (Pospíšil in Hůlová a kol., 2017, s. 6)

Terénní sociální práce není samostatnou sofistikovanou metodou ani modelem sociální práce, nedá se proto ani považovat za méně kvalifikovanou formu sociální práce. Terénní sociální práce je totiž vytyčena pouze tím, kde se z velké části vykonává, nikoli teoretickými východisky nebo specifickým souborem poznatků a postupů. Sociální práce se nachází tam, kde je klient. V tomto zájmu je velmi aktivní, mapuje, vyhledává, nabízí, doprovází a asistuje. Většina sociálních pracovníků vyjíždí ze svých pracovišť přímo ke klientům, do jejich rodinného prostředí, se kterými se snaží řešit aktuální situace, které jsou nejvíce potřeba. Práce v terénu je integrální součástí sociální práce, nemusí tedy nutně být její specializací, spíše potřeby klientů by měly rozhodovat o tom, z jak velké části bude tvořit náplň práce sociálního pracovníka. V některých službách bude pouze doplňovat ambulantní složku práce, v jiných ji bude vyvažovat a v některých oblastech se bude jednat o její dominantní součást. (Pospíšil in Hůlová a kol., 2017, s. 6) Terénní sociální práce má tedy za cíl snížit míru sociálního vyloučení a chudoby u jednotlivců nebo rodin pomocí nabídky kvalitních a profesionálních sociálních služeb. (Nedělníková a kol., 2008, s. 68)

Práce s rodinou v jejím domácím a přirozeném prostředí je podle sociologického slovníku (Matoušek, 2016, s. 149) jednorázové nebo soustavné ovlivňování rodiny, které terénní sociální pracovník vykonává v prostředí, které rodina sama vymezuje jako svůj domov. Je vhodná jako jedna z forem sanace rodiny. Tato forma práce je velmi výhodná v tom, že rodiny nemusejí docházet do žádné instituce.

2.1 Specifika a základní principy terénní sociální práce

„Terénní sociální práce je jedním z významných a účinných nástrojů, jak předcházet sociálnímu vyloučení jednotlivců, rodin či celých sociálních skupin z určitých interakcí a z provozu sociálních institucí, které jsou ve společnosti přístupné většině.“ (Nedělníková a kol., 2008, s. 9)

Fenomén sociálního vyloučení brání lidem v zapojení se do ekonomických, politických, spotřebních a spoustu dalších aktivit dané společnosti a tím pádem jim znemožňuje být plnoprávními občany. Sociální práce nesmí stavět na předpokladu, že takový jedinci, rodiny nebo celé sociální skupiny sami vyhledají pomoc v jejich institucích. Specifikem terénní sociální práce tedy je, že pracovník vyhledává potenciální uživatele terénních sociálních služeb a jejich společná setkání poté probíhají v přirozeném prostředí klienta. Popisovaný způsob práce zprostředkovává kontakt s lidmi, kteří z nejrůznějších důvodů institucionální pomoc nevyhledávají, případně ji z počátku i odmítají. (Janoušková, Nedělníková, 2008, s. 11)

Návštěvy v přirozeném prostředí, tedy v domácnostech uživatelů pomáhají sociálním pracovníkům lépe pochopit danou situaci, a také vidět a spolupracovat s celou rodinou i širším společenstvím. (Doel, 2012, s. 80) Takové specifikum v sobě obsahuje spektrum možností a potenciálu, které při práci v poradenském zařízení není možné využít. Je ovšem důležité myslet na to, že vstup do soukromého prostoru jednotlivců, rodin či skupin klade velmi vysoké nároky na profesionalitu a etické chování všech pracovníků, stejně jako vstup na území cílové skupiny, která se obvykle nachází ve veřejném prostoru. (Nedělníková a kol., 2008, s. 13-14)

Všechny aktivity, které jsou vykonávány v rámci terénní sociální služby, podporují plné sociální začlenění všech jejich uživatelů do společnosti a jsou poskytovány především v přirozeném prostředí uživatelů, se snahou využít v co největším množství jejich přirozených sociálních zdrojů, mezi které patří rodina, příbuzní apod. U žádného z uživatelů se nemůže objevit diskriminace na základě etnické, národnostní, rodové, náboženské, sociální či jiné příslušnosti. Mezi základní principy terénních sociálních služeb patří tedy především: dodržování práv uživatelů – každá sociální služba je postavena na respektování vůle, ochrany důstojnosti, soukromí a dalších práv uživatelů, zplnomocňování uživatelů, práce v prostředí, které je pro uživatele přirozené a velmi důležitá je také kontinuita a princip nízkoprahovosti. (Nedělníková a kol., 2008, s. 14)

2.2 Činnosti terénního sociálního pracovníka

Terénní sociální práce v rodinách s dětmi může být v typologii sociálních služeb zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách spojena především se sociálně aktivizačními službami pro rodiny s dětmi, jejichž činnosti jsou vymezeny vyhláškou č. 505/2006, kterou se realizují některá ustanovení zákona o sociálních službách, a také k poskytování poradenství. Současně však existuje soubor kvalit, které terénní sociální práce rodinám poskytuje a nelze je metodicky stanovit v jazyce popisu úkonů. Může se jednat například o působení jako model, vzor zdravé komunikace, předloha chování opačného pohlaví, poskytnutí zkušenosti nehodnotícího přijetí a také pozitivně vnímá riskování při přijímání nových způsobů jednání, kde i samotné selhání je akceptováno. (Nedělníková a kol., 2008, str. 149)

Podle Nedělníkové (2008, str. 73) mezi hlavní činnosti terénního sociálního pracovníka patří zejména:

- *Poskytování podpory a poradenství*
- *Informování o platných zákonech, právech a povinnostech občanů*
- *Spolupráce s odbornými pracovišti*
- *Monitorování situací v dané lokalitě*
- *Zmírňování konfliktů mezi lidmi v sociálně vyloučené lokalitě*

Sociální vyloučení je proces, ve kterém dochází k vyčleňování jedinců i sociálních skupin ze společnosti. Projevuje se zejména nedostatečnou účastí jednotlivce, skupin nebo rodin na životě celé společnosti, přesněji mají takový občané nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťující vzdělávání, zdraví, ochranu a základní blahobyt. (Šťastná, 2016, str. 48)

Podle Šťastné (2016, str. 49) lze vyloučenou lokalitu vymezit jako geografickou oblast, pro kterou je typický výskyt kombinací vysokého podílu nezaměstnaných nebo jinak znevýhodněných osob, nízkou vzdělanostní obyvatel, chybějící, nedostatečnou či špatně dostupnou infrastrukturou služeb, příliš nízkého příjmu obyvatel, nedostatkem kapitálu a někdy daná lokalita trpí velmi vážně narušeným ekosystémem a komunita negeneruje udržitelné vize vlastního zdroje.

2.3 Problémy, které terénní sociální pracovník s klienty nejčastěji řeší

Terénní sociální práce má za cíl snižovat míru sociálního vyloučení a chudoby jednotlivců nebo rodin skrze nabídky kvalitních a profesionálních sociálních služeb. Terénní sociální pracovník se ve spolupráci s klienty snaží zejména o: navýšení sociálních kompetencí klienta, zprostředkování služby a aktivit dostupných klientovi, snaží se minimalizovat rizika plynoucí ze sociálně znevýhodněného prostředí a rozvíjí spolupráci s ostatními zainteresovanými subjekty. (Nedělníková a kol., 2008, str. 68)

Mezi oblasti, které terénní sociální pracovník s rodinami nejčastěji řeší, můžeme tedy zařadit:

Bydlení

Bydlení je jedno z hlavních problémů, které se terénní sociální pracovník snaží společně s klienty vyřešit. Nejčastěji problém s bydlením nastává tehdy, když klient přechází z chráněného nájemního vztahu k nechráněnému. Příčiny se mohou objevit jak ze strany pronajímatele, tak i ze strany nájemce. Nejčastěji se jedná o dluhy na nájemném bytu. Mezi důvody, kvůli kterým se klientská rodina ocitla v dlužích, může patřit např. nečekaně vysoké vyúčtování nákladů spojených s bydlením, nečekané výdaje v rodině, rodina prvotně splácí dluhy u lichvářů či jiných společností, nebo některý člen rodiny propadl nějaké formě závislosti.

Mezi možné následky spojené se ztrátou bydlení mohou patřit např.: výpověď z nájmu bytu, která může vést k úplné ztrátě bydlení a rodiny takto postižené odchází do ubytoven, azylových domů nebo k příbuzným, dále to může mít za následek ohrožení stability rodiny, zanedbávání povinné školní docházky u dětí, odebrání dětí z rodin do institucionální péče v důsledku ztráty bydlení nebo shromažďování těchto rodin na jednom místě, která může znamenat vznik nové sociálně vyloučené lokality. (Nedělníková a kol., 2008, str. 68-69)

Finance

Je mnoho rodin, které se velmi rychle dostávají do pozice neplatičů, protože z nejrůznějších důvodů nemají dostatečné množství finančních prostředků, které by jim umožňovaly plnit jejich povinnosti. Zadlužené či předlužené rodiny jsou velmi často uvězněny v koloběhu splácení a dalšího narůstání dluhů, ze kterého nejsou schopny se bez pomoci dostat.

Mezi možné následky spojené s nedostatkem financí a zadlužení mohou patřit např.: ztráta bydlení, dlouhodobý život ve stresu, jehož následkem jsou zdravotní potíže, deprese a pocity zoufalství nebo odebírání dětí do institucionální péče. (Nedělníková a kol., 2008, str. 69-70)

Zaměstnanost

První polovina 90. let 20. století byla, co se týče ztráty zaměstnání osudová pro velkou většinu dnešních obyvatel sociálně vyloučených lokalit. Mohla za to ekonomická transformace, v jejímž důsledku docházelo ke snižování stavů zaměstnanců v mnoha odvětví. Mohla za to zejména nízká kvalifikace pracovníků a současně také vzrůstající požadavky na zvyšování kvalifikačních předpokladů. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit mají problém se znovu začlenit na trh práce a velmi často se potýkají s dlouhodobou a opakovanou nezaměstnaností. Můžou za to vnitřní faktory, které zahrnují nízkou vzdělanost, absenci pracovních návyků, syndrom dlouhodobé nezaměstnanosti nebo špatný zdravotní stav. Na druhou stranu vnější faktory mohou zahrnovat demotivující sociální systém, prostorovou mobilitu či diskriminaci ze strany zaměstnavatele.

Možné následky spojené s nezaměstnaností mohou být např.: materiální chudoba, špatné psychické následky - rezignace na hledání práce, ztráta pracovních návyků či podléhání závislostem. Další nepříjemností může být tvorba alternativních životních strategií – život v sociální pasti, který zahrnuje závislost na sociálních dávkách. (Nedělníková a kol., 2008, str. 71)

Vzdělávání

K udržování sociálního vyloučení přispívá ve značené míře nízká úroveň vzdělání a nízká školní úspěšnost dětí spojená s následným neuplatněním se na trhu práce obyvatel ze sociálně vyloučených lokalit. Mezi možné příčiny nízkého vzdělávání dětí může být nedostatečná míra motivace, minimální podpora ze strany rodiny, zanedbávání povinné školní docházky či nedostatečná znalost českého jazyka.

Mezi možné následky spojené s nízkou mírou vzdělávání mohou patřit např.: nízká škála výběru zaměstnání a možnost uplatnění se na trhu práce, existuje zde také vyšší pravděpodobnost, že tyto osoby budou závislé na dávkách sociální podpory a sociální péče. (Nedělníková a kol., 2008, str. 72)

3 SOCIÁLNĚ AKTIVIZAČNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI

Poslední kapitola naší bakalářské práce se zaměřuje na již zmiňované sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které jsou pro naši práci stěžejní. Vymezíme si samotnou službu, představíme si klienty, kteří tuto službu využívají, dále se zaměříme na činnosti služby a v neposlední řadě se podíváme na individuální plánování, které je pro tuto službu velmi podstatné.

Pro tuto službu je velmi důležitý zákon č. **108/2006 Sb., o sociálních službách**, který nám poskytuje důležité informace. *„Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba") prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.“* (zákon č. 108/2006)

Jedná se tedy o zákonnou oporu, která slouží všem rodinám v případě, že jsou sociálně vyloučené nebo jsou tímto vyloučením ohrožené.

3.1 Vymezení služby

Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi (dále jen SASRD), je jednou z forem sociálních služeb, které jsou ukotvené v zákoně č. **108/2006 Sb., o sociálních službách**, který je účinný od 1. 1. 2007. Tento zákon je definuje jako *„terénní, případně ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobé nepříznivé sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.“* (zákon č. 180/2006)

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v souladu s §65 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jsou umístěné mezi službami sociální prevence, které napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou ohroženy z důvodu krizové sociální situace, životními návyky a způsobem života vedoucím ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícím prostředím a ohrožením práv a oprávněných zájmů trestnou činností druhé fyzické osoby. Cílem všech služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé a tíživé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením všech nežádoucích společenských jevů. (Bechyňová, 2008, str. 33)

Tyto služby zahrnují taktéž sociální poradenství, které podle §37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách zahrnuje sociální poradenství základní a odborné. Základní poradenství může poskytovat potřebné informace, které přispívají k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Tento druh poradenství poskytují všechny sociální služby. Odborné poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin, osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, taktéž zahrnuje sociální práci s osobami, jejichž způsob a styl života může vést ke konfliktu se společností. Sociální poradenství je poskytováno bez úhrady. (zákon č. 108/2006)

3.2 Klienti služby

Klienti SASRD jsou rodiny s dětmi, jejichž vývoj je ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobé nepříznivé sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci jiné fyzické osoby překonat, a u něhož existují další hrozby ohrožení jeho vývoje. (Bechyňová, 2008, str. 33) V sociální práci se setkáváme s rodinami, jejichž problémy jsou velmi různorodé. Tyto problémy mají často složité příčiny a zároveň velmi různé projevy. Každá rodina je neopakovatelným subjektem, a proto znaky problémové situace v rodině nemusejí ve výsledku znamenat možnost jednotného řešení pro všechny. (Smutková, 2007, s. 36)

Výraznou podporu mají zpravidla rodiny, v nichž jsou přítomné ekonomicky závislé děti a ve kterých nedochází k uskutečnění biologické, ekonomické, výchovné a sociální funkce, které jsou důležité pro biologickou stabilitu obyvatelstva a zajišťují reprodukci člověka nejen jako biologické, ale i společenské bytosti. Cílovou skupinou mohou být tedy:

- **rodiny sociálně potřebné** - patří mezi ně rodiny, které jsou na hranici chudoby, rodiny s nezaměstnaným členem, nebo rodiny sociálně izolované apod.
- **rodiny sociálně patologické** - patří mezi ně rodiny s výskytem násilí, zneužívání či týrání dětí, dále rodiny, ve kterých dochází k zanedbávání výchovy a péče o děti, nebo také rodiny, jejichž rodiče jsou závislí na alkoholu nebo na jiných návykových látkách. (Knausová, 2005, s. 61)

3.3 Činnosti služby

Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi poskytuje dohromady čtyři základní činnosti, které jsou přímo vymezené v §65 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

- *Činnosti výchovné, vzdělávací a aktivizační,*

- *zprostředkování kontaktu se sociálním prostředím,*
- *činnosti sociálně terapeutické,*
- *pomoc při uplatňování práv (oprávněných zájmů) a s obstaráváním osobních záležitostí klienta.*

Bechyňová (2008, s. 34-35) ve své knize tyto činnosti popisuje následovně:

Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti – rodiče si obohacují dovednosti ve výchově dítěte, nácviku rodičovského chování a ve vedení domácnosti prostřednictvím posílené motivace a praktického podporovaného výcviku. Pracovníci zejména prostřednictvím vedením rozhovorů pomáhají klientům osvojit konkrétní dovednosti jako je např. porozumění projevům chování dítěte, podporu jeho celkového vývoje nebo zajišťování jeho potřeb. Pracovníci se také současně snaží motivovat rodiče k nalezení a udržení vhodného zaměstnání nebo k pravidelným platbám.

Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím – pracovníci zprostředkovávají tuto činnosti například matkám na mateřské dovolené tím, že budou navštěvovat mateřská centra nebo poskytnou přehled o rekvalifikačních kurzech. U dětí, které mají problém se začleňováním do určité vrstevnické skupiny, se jedná o motivování k navštěvování volnočasových nebo zájmových aktivit, které jsou založené pro tuto cílovou skupinu dětí. Hlavním cílem je zde to, aby rodiče dokázali porozumět, jak důležité je zařadit dítě do správného kolektivu dříve, než se samo přidá k sociálně problematickému kolektivu.

Sociálně terapeutické činnosti – v rámci těchto činností rodiče mohou využít služeb psychoterapeuta. Nejčastěji se v žádostech rodičů objevují prosby o rodinné, párové nebo individuální psychoterapie v zařízeních, která si neúčtují přímé platby od svých klientů.

Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí – tato činnost slouží jako pomoc rodičům s dítětem v obtížené situaci k tomu, aby se naučili využívat své možnosti a práva a aby dokázali pochopit, co všechno musí doložit k využití nároku, aby se jim časem práva a nároky propojovaly se zodpovědností za život svůj, jejich dětí ale i ostatních členů rodiny. Důležité je, aby si uvědomili, že nemůžou být k jejich využití překážkou sami sobě.

3.4 Cíle a zásady služby

Většina formálně organizovaných poradenských aktivit je činnost záměrná, sledující dosažení konkrétního, obvykle předem stanoveného cíle. Jeho určení je důležitou součástí poradenské činnosti obecně a poradenského procesu v konkrétním případě. V rámci daného systému poradenství jsou nejprve určeny cíle obecné. Mezi ně může patřit např.: prevence sociálního vyloučení nebo integrace ohrožených skupin obyvatel do dané společnosti. Konkrétní cíle jsou již vázány k určitému problému, situaci nebo ke konkrétnímu uživateli. Měly by vycházet z obecných cílů a přispět k jejich naplňování. (Michalík, 2008, s. 18 -19)

Konkrétněji je cílem SASRD spokojená a fungující rodina, ve které dochází k naplňování základních životních potřeb dětí a jejich rodičů. Usiluje tedy o zachování biologické rodiny pomocí obnovení jejích funkcí. Snaží se snížit počet dětí, které jsou z důvodu nefunkčnosti rodiny nebo z důvodů sociálních a bytových problémů umísťovány do ústavní výchovy. Dále se také snaží o integraci sociálně slabých rodin posílením jejich sebevědomí a soběstačnosti, která jim má pomoci k tomu, aby se stali rovnocennými členy dané společnosti.

Při dosahování cílů je velmi nezbytné dodržovat zásady správného poskytování služby, které jsou uvedené v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Jedná se o zásadu zachování lidské důstojnosti osob. Dále pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb konkrétních osob, musí působit aktivně a podporovat vývoj jejich samostatnosti. Důležitá je také motivace k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nežádoucích sociálních situací a také musí upevňovat jejich sociální začleňování. V neposlední řadě musí být sociální služby poskytovány v zájmu osob a v patřičné kvalitě a takovými metodami, aby bylo vždy pečlivě zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob. (zákon č. 108/2006)

Je velmi důležité zmínit, že při práci s ohroženou rodinou slouží SASRD jako jedna z forem pro sanaci rodiny, která se dá vymezit jako soubor sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány zejména rodičům dítěte a dítěti, u kterého je ohrožen sociální, biologický a psychologický vývoj. Neřešená dlouhodobá nebo akutní situace ohrožení dítěte může mít za následek umístění dítěte mimo jeho rodinu. Za základní princip sanace rodiny se dá tedy považovat podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině. (Bechyňová, 2008, s. 18)

3.5 Individuální plánování

Individuální plánování (dále jen IP) je nedílnou součástí úspěchu všech služeb. To také dokládá zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který výslovně uvádí, že pomoc prostřednictvím sociální služby musí vždy vycházet z individuálně stanovených potřeb klientů. (Čámský a kol., 2011, s. 141) §88 také uvádí, že mezi povinnostmi poskytovatelů sociálních služeb patří „*plánovat průběh poskytování sociální služby dle osobních cílů, potřeb a schopností osob, kterým poskytují sociální služby, vést písemné individuální záznamy o průběhu poskytování sociální služby a hodnotit průběh poskytování sociální služby za účasti těchto osob, je-li to možné s ohledem na jejich zdravotní stav a druh poskytované sociální služby, nebo za účasti jejich zákonných zástupců nebo opatrovníků a zapisovat hodnocení a jeho výstupy do písemných individuálních záznamů.*“ (zákon č. 108/2006)

Individuální plánování se řadí mezi procedurální standardy kvality sociálních služeb. Jeho smyslem je poskytovat službu v co největší možné míře zájmu uživatele, upravit ji jeho specifickým potřebám, osobním cílům a zapojit ho do samotného plánování i realizace služby. Zásadní je, aby bylo transparentní, reagovalo na potřeby uživatele, bylo koncipováno společně s uživatelem a také aby bylo průběžně kontrolováno jeho naplňování. (Čámský a kol., 2011, s. 38) Jelikož neexistuje pouze jeden správný způsob a forma zpracování IP, není nikde stanoveno, jak přesně má vypadat. Vždy je na poskytovateli konkrétní sociální služby, aby si obhájil svou praxi a to, že jeho IP je pro uživatele služby to nejvhodnější. Na začátku by ovšem mělo zaznít obecné pojednání – první kontakt s klientem. Jako první bod v IP je většinou charakteristika uživatele nebo popis současné situace, poté následují osobní cíle uživatele, text individuálního plánu, způsob naplnění cíle a kritéria hodnocení individuálního plánu. Na konci je vždy nutné zapsat předběžný termín další konzultace. (Čámský a kol., 2011, s. 146-148)

Pokud má být individuální plánování úspěšné, měly by být co nejlépe zformulovány osobní cíle uživatele služby. Mezi kritéria správného zformulování patří:

- **Osobní významnost** – cíl by měl mít význam pro samotného uživatele. Je důležité, aby byl motivující a uživatel měl neustálý zájem investovat úsilí k jeho naplnění.
- **Malý a konkrétní cíl** – je vhodné, aby se velký dlouhodobý cíl rozdělil na malé cíle, kterých lze v blízkém časovém úseku reálně dosáhnout. Kroky k naplňování cíle musí být stanoveny zcela konkrétně.

- **Cíl by měl směřovat k tomu, co uživatel chce, nikoliv k tomu, co nechce** – vždy je důležité myslet pozitivně a v tomto duchu by měl být formulován i daný cíl.
- **Realistický cíl** – vždy by měl být pro uživatele reálně dosažitelný tak, aby byla skutečná šance na jeho naplnění a nestal se jen další příležitostí k selhávání.
- **Cíl je spojen s aktivitou uživatele** – proces k dosažení cíle musí stát uživatele úsilí, které je přiměřené jeho možnostem a schopnostem. (©metodika SAS, 2014)

Takto správně sestavené cíle uživatele sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi by měli přispět k viditelně pozitivním výsledkům.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce plynule navazuje na část teoretickou. Na začátku této kapitoly se zaměříme na výzkumný problém, výzkumné cíle a výzkumné otázky. Dále si představíme druh výzkumu, také si uvedeme náš výzkumný soubor a metodu sběru dat pro získání výsledků do kvalitativního výzkumu naší bakalářské práce. Kvalitativní výzkum je definován jako „*proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníku výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ (Creswell in Hendl, 2016)

Výzkumný problém

Výzkumný problém naší bakalářské práce se dotýká přímo sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, protože se snažíme zjistit, jaký mají SASRD dopad na život klientských rodin.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním cílem našeho výzkumu je zjistit, jaký je dopad sociálně aktivizačních služeb na život klientských rodin.

V souvislosti s hlavním výzkumným cílem jsme si stanovili **dílčí výzkumné cíle:**

1. Zjistit, jaká je teorie změny životní situace klientů vyplývající z využívání sociálně aktivizační služby.
2. Vysvětlit, jakým způsobem napomáhá sociálně aktivizační služba sociálnímu začleňování klientských rodin.
3. Popsat, jaké sociálně aktivizační činnosti fungují a za jakých podmínek.
4. Zjistit, jestli existují nějaké nezamýšlené dopady na život klientských rodin.
5. Zjistit, jaká je tedy kvalita života klientských rodin, pokud využívají sociálně aktivizační službu.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky jsou jádrem každého výzkumného projektu. Zobrazují cestu, kterou bychom náš výzkum měli vést, a také se snaží o to, aby jeho konečné výsledky byly v souladu s předem určenými cíli. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014, s. 69)

Náš výzkumný projekt obsahuje jednu hlavní výzkumnou otázku a poté další dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka

Jaký je dopad sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi na život klientských rodin?

Z hlavní výzkumné otázky nám vycházejí dílčí výzkumné otázky:

1. Jaká je teorie změny životní situace klientů vyplývající z využívání sociálně aktivizační služby?
2. Jakým způsobem napomáhá sociálně aktivizační služba sociálnímu začleňování klientských rodin?
3. Jaké sociálně aktivizační činnosti fungují a za jakých podmínek?
4. Existují nějaké nezamýšlené dopady na život klientských rodin?
5. Jaká je tedy kvalita života klientských rodin, pokud využívají sociálně aktivizační službu?

4.3 Metoda výzkumu a sběru dat

Vzhledem k našemu tématu bakalářské práce jsme se rozhodli pro kvalitativní výzkum a jako metodu sběru dat jsme použili polostrukturovaný rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor má výhodu v tom, že tazatel má sice předem připravené otázky, ale může je v průběhu rozhovoru měnit dle potřeby. K získání dat jsme si sestavili otázky, které jsou zaměřené na sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a mají souvislost s hlavní a také s dílčími výzkumnými otázkami. Všechny otázky v rozhovoru byly otevřené, aby odpovědi respondentů mohly být co možná nejobsáhlejší. Samotné rozhovory trvaly v rozmezí okolo patnácti až dvaceti minut.

Sběr dat byl uskutečněn vždy v kanceláři sociálních pracovníků při osobním setkání. Nejprve byli respondenti seznámeni s tématem výzkumu a také byli ujištěni o tom, že všechny informace, které nám do rozhovoru poskytnou, budou sloužit čistě pro účely

výzkumu bakalářské práce a budou anonymní. Před samotným rozhovorem jsem respondenty poprosila, jestli by bylo možné pořízení zvukového záznamu, který bude sloužit pro doslovný přepis obsahu získaných dat. Všichni respondenti s tímto souhlasili.

4.4 Výzkumný soubor

Náš výzkumný soubor tvoří pět sociálních pracovníků působících v sociálně aktivizačních službách pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji. Sociální pracovníky jako výzkumný soubor jsme zvolili z toho důvodu, že navštěvují klientské rodiny v jejich přirozeném prostředí a mají možnost je sledovat v průběhu celého poskytování sociální služby a také porovnávat, jestli rodina dosáhla určitých změn. Sobotková (2007, s. 131) tvrdí, že návštěva klientů v přirozeném prostředí přinese spoustu údajů o rodině, nezjistitelných jinou cestou – popřípadě zjistitelných obtížně a méně spolehlivě. Můžou to být např. údaje o bydlení, o finanční stránce rodiny, o životním stylu rodiny nebo o průběhu běžných činností a procesu rodinné interakce.

Pro lepší přehlednost o respondentech jsme vytvořili tabulku.

Respondenti	Pohlaví	Vzdělání	Délka zaměstnání v SASRD	Délka rozhovoru
Respondent R1	Žena	Vysokoškolské	5 let	18 minut
Respondent R2	Žena	Vysokoškolské	2 roky	13 minut
Respondent R3	Žena	Vysokoškolské	6 let	16 minut
Respondent R4	Žena	Vysokoškolské	3 roky	15 minut
Respondent R5	Žena	Vysokoškolské	5 let	16 minut

Tabulka 1. Přehled respondentů

5 PRÁCE S DATY

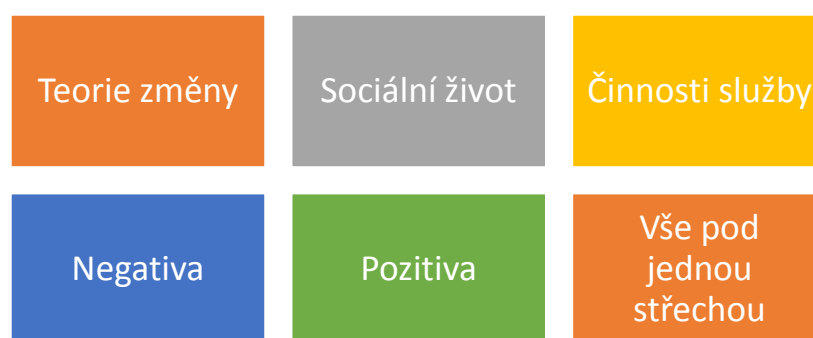
Informace, které jsme získali pomocí rozhovorů, je nutné dále zpracovat. Nejprve je důležitá transkripce, při které dochází k přepisu mluveného projevu do písemné formy. Jedná se o časově velmi náročnou proceduru, která je ovšem pro získání potřebných dat nezbytná. (Hendl, 2016) Tato činnost obvykle trvá déle, než průběh samotného rozhovoru. Při transkripci rozhovoru nebyly zaznamenávány žádné emocionální projevy ani dlouhé slovní odmlky, protože tyto detaily nebyly pro naši práci podstatné.

5.1 Otevřené kódování

Po dokončení transkripce všech rozhovorů jsme začali získaná data zpracovávat. Pro náš empirický výzkum jsme zvolili otevřené kódování.

Při otevřeném kódování si nejprve analyzujeme text tak, že musí být rozdělen na menší části neboli jednotky, to můžou být např. slova, sekvence slov, věty nebo odstavce. Každé nově vzniklé jednotce přidělíme nějaký kód, který je pojmenovaný buďto slovem nebo krátkou frází. (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 211–212)

Podobné události a případy jsou tedy označeny a seskupeny do kategorií. (Strauss, Corbinová, 1999, s. 52) My jsme v našem výzkumu získali celkem šest kategorií, které jsme vytvořili na základě podobnosti nalezených kódů.

- Kategorie č. 1: Teorie změny
- Kategorie č. 2: Sociální život
- Kategorie č. 3: Činnosti služby
- Kategorie č. 4: Negativa

- Kategorie č. 5: Pozitiva
- Kategorie č. 6: Vše pod jednou střešou

5.2 Analýza dat

Na začátku každé kategorie jsou popsány kódy, které příslušná kategorie zahrnuje. Přímá řeč v textu je vyznačena kurzívou a vymezena uvozovkami. Před každou touto citací je zkratka R s číslem respondenta, který tuto odpověď uvedl.

5.2.1 Teorie změny

První kategorii jsme pojmenovali jako „Teorie změny“. Na začátku poskytování služby je velmi důležité vědět, jaká je teorie změny dané životné situace klientů.

Pod tuto kategorii se řadí 3 kódy: **změna, motivace a chtíč**.

Každá sociální služba plánuje určitou změnu u svých klientů, R1 uvádí, že v jejich sociálně aktivizační službě se jim to daří... *„Změn se nám daří dosahovat hodně. Například se některým klientům podařilo najít zaměstnání, některým se podařilo najít nové bydlení a stěhují se do vlastního nebo do lepších podmínek a blíže ke svým rodinám.“* Tyto změny patří mezi nejčastější, protože se vyskytly v odpovědích všech respondentů. R3 k tomu dodává, že *„... taky je velmi častý to, že se nám podaří nějakým způsobem stabilizovat finanční stránku rodin, nebo alespoň se nám nějakým způsobem daří to, aby se rodiny dále nezadlužovali.“* Co se týče změn u dětí, tak tu uvedli respondenti R1, R4, R5 velmi podobnou a týká se školního prospěchu, konkrétně R4 odpověděl: *„Taky máme radost, když se nám podaří zlepšit prospěch dětí ve škole, no... samozřejmě nečekejte, že bude mít to dítě samý jedničky, ale už jenom to, že nepropadne je někdy velký úspěch.“*

Také nás zajímalo, jestli jsou zapotřebí nějaké specifické podmínky k tomu, abychom dosáhli požadované změny. Všichni respondenti se shodli na tom, že v jejich službě není zapotřebí splnění žádných specifických podmínek. R1 v rozhovoru uvádí: *„My jsme poradenské centrum, takže my ty lidi pouze popostrkujeme... takže my jako služba neděláme žádná opatření.“*

Respondenti se více rozprávěli nad otázkou, jestli jsou důležité nějaké předpoklady pro to, abychom dosáhli plánované změny. Všichni respondenti se shodli nad tím, že nejdůležitějším předpokladem k plánované změně je určitě motivace. Například R1 má zkušenosti s tím, že rodiny které mají nějakou svoji motivaci mají pozitivních výsledků více

a celkově jsou na tom lépe. „Určitě ty rodiny, které jsou motivované a tu změnu opravdu aktivně chtějí tak k těm problémům přistupují lépe“ R3 k tomu navíc dodává: „...a taky je velmi důležitý chtíč...chtíč po změně, kterou v ten moment daný uživatel potřebuje ... protože pokud rodina sama alespoň z nějaké části nechce tuto změnu, potom je to velmi těžké, neříkám, že nemožné, ale rozhodně těžší než kdyby tam nějaký chtíč byl.“ R2 nakonec ještě poznamenal: „já teda nevím, jestli se to dá považovat úplně za předpoklad, ale myslím, že důležité je, aby to ten člověk dělal hlavně kvůli sobě a dítěti a ne proto, že to musí dělat kvůli nějakým úřadům.“

5.2.2 Sociální život

Jako další nás zajímalo, jak to mají klientské rodiny se sociálním životem a začleňováním se do společnosti.

V této kategorii máme zařazeny 4 kódy: **rodinné prostředí, sociální vyloučení, doprovod, společnost.**

První jsme se snažili od našich respondentů zjistit, v jakém prostředí žijí klientské rodiny využívající tuto službu. R5 se vyjádřil následovně: „naše rodiny žijí buď ve vlastních domech, nebo jsou v nájmu a také máme uživatele, kteří momentálně pobývají v azylovém domě.“ Obdobně také odpověděli respondenti R3 a R1, kteří se také shodli na tom, že samotné rodinné prostředí v klientských rodinách není nejlepší, ale je dostačující pro výchovu dětí. Respondenti R2 a R4 se zmínili o faktu, že už se setkali s rodinami, které uklízeli pouze v momentě, kdy věděli, že přijede sociální pracovnice: „...takových rodin sice není mnoho, ale jsou. Jenomže my už to za tu dobu co s takovýma rodinama pracujeme moc dobře poznáme, jestli je ta rodina pořádná, nebo to na nás jenom hraje.“ S tím souvisí i to, jestli rodina žije v sociálně vyloučených lokalitách. R1 uvedl, že: „Momentálně nemáme žádnou rodinu, která by bydlela v sociálně vyloučené lokalitě.“ Takto odpověděli i R3 a R4. Naopak R2 a R5 mají ve službě i rodiny, které momentálně bydlí v sociálně vyloučené lokalitě.

Zajímalo nás také to, jakým způsobem pomáhá SASRD sociálnímu začleňování rodin do společnosti. Zajímavou odpověď uvedl R1: „Já osobně třeba taky nechodím na plesy, na obecní akce a necítím se sociálně vyloučená. Prostě nemám potřebu na takové akce chodit, nebo se jich účastnit. Otázkou tedy je, jestli se ti klienti sami cítí sociálně vyloučení.“ ... Pokud ale ano a samotní klienti požádají o pomoc s tím, že se cítí sociálně vyloučení, tak těm osobám služba pomůže. R1 na to navázala: „v takovém případě ty osoby například

doprovodíme na místo, kam by rádi šly, ale obávají se toho, že to prostě tu komunikaci nezvládnou.“ Slovo doprovod jak dětí nebo rodičů zaznělo od všech zúčastněných respondentů. Např. R2 uvedl, že: „nejčastěji doprovázíme rodiče na různé úřady, třeba na úřad práce... tam jim vždy dají nějaké papíry, které musí vyplnit, ale problém je takový, že někteří ty rodičové vůbec netuší, co a jak tam mají vlastně vyplnit, proto se cítí komfortněji, když je tam doprovázíme.“ R4 naopak uvádí, příklad doprovázení dětí: „v rámci naší služby poskytujeme dětem doprovod, nejčastěji se jedná o doprovod na různé zájmové kroužky a aktivity, nebo i doprovod do školy.“ R1 sociální začleňování klientských rodin do společnosti shrnul následovně: „... nejčastěji je to doprovodem do společnosti, do které se sami bojí jít.“

5.2.3 Činnosti služby

Pro správný účinek služby jsou důležité činnosti, které služba klientským rodinám nabízí. Z teorie už víme, že mezi činnosti sociálně aktivizačních služeb patří: výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, dále je to zprostředkovávání kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a také se mezi ně řadí pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Zajímalo nás, které z těchto činností jsou nejvíce využívány a efektivní.

Kódy k této kategorii jsou: **zákon, poradenství, individuální plán, očekávání.**

Na otázku, jaké činnosti SASRD poskytuje, měli respondenti podobnou odpověď. Všichni se totiž opírali o zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, kde jsou činnosti přesně vymezeny. R3 odpověděl následovně: „Rodinám poskytujeme všechny činnosti, které jsou vymezeny v zákoně, teda jak se to vezme, samozřejmě závisí od potřeb konkrétní rodiny.“ Vymežíme si ale činnosti, které se v odpovědích respondentů objevovali nejčastěji. Všichni dotazovaní, tedy R1, R2, R3, R4, R5 za nejvíce využívané činnosti považují výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a také sociální poradenství. R1: „Tak určitě je to poradenství, kdy můžeme těm rodinám nebo těm uživatelům poradit ve všech oblastech toho života, například jak si třeba najít práci, nebo hledání toho bydlení...“ Odpověď R2 je navíc v rámci poradenství doplněna: „...samozřejmě můžeme těm uživatelům poradit při výběru nějaké doplňující sociální služby, nebo taky můžeme poradit ohledně základních práv a povinnostech uživatele nebo prostě jen ohledně běžných věcí.“ Co se týče výchovných, vzdělávacích a aktivizačních činností nejčastěji respondenti ve spojitosti s dítětem mluvili o doučování, např. R5: „Poslední dobou je velmi často prováděnou činností doučování, buď

se jedná o akutní problém, který je potřeba neodkladně vyřešit, anebo je to dlouhodobý problém... samozřejmě je to tím, že rodiče na ně nedohlížejí, jestli si plní úkoly a učí se... to se pak nesmíme divit“ Ve spojitosti s rodiči se jednalo zejména o rozvíjení rodičovských kompetencí a hospodaření s penězi, např. R1 zmiňuje: *„Velmi často vytváříme tabulky pro uživatele, kteří jsou zadluženi ve více oblastech, kam si zapisují poctivě všechny platby a splátky aby měli přehled... takže jim to pomáhá se lépe orientovat.“* Respondenti také uvádí jako činnost různé tvořivé dílny, např. R3 ještě zmiňuje různé aktivity pořádané sociálně aktivizační službou: *„No taky ještě pořádáme různé akce, kterých se všechny ty naše rodiny se kterými spolupracujeme, mohou zúčastnit. Jedná se zejména o různé tvořivé činnosti nebo besídky spojený s různou tematikou – třeba vánoc, velikonoc a tak různě, třeba i na den dětí máme přichystaný takový dětský den. Je to pro ty rodiny dobrý že se učí i komunikovat mezi sebou navzájem a taky pro ty děti žejo že se zabaví s ostatníma...no když tak přemýšlím, dalo by se to považovat i za takové sociální začleňování na které jste se ptala před chvílí.“*

R1 zmiňuje taktéž důležitý fakt, že některé rodiny očekávají činnosti, které služba neposkytuje, jedná se zejména o to, aby sociální pracovníci vyřizovali klientovi záležitosti za ně samotné... *„očekávají od nás, že za ně na těch úřadech budeme komunikovat my.... Někteří uživatelé by byli rádi, kdybychom jim všechno vyřídili za nich a oni už by došli tzv. k hotovému, ale takovou službu my neposkytujeme, prostě ten uživatel musí být sám aktivní.“* Respondent R2 ovšem podobnou zkušenost nemá a na otázku, jestli existují některé činnosti, které služba nevykonává, ale klient si ji vyžaduje, odpověděl následovně: *„Nevybavuju si, já jsem se s tím zatím asi nesečkala, ale nejspíš je to tím, že když k nám nějaká ta rodina přijde, důkladně jim vysvětlím, na jaké činnosti mají a nemají nárok.“*

Aby všechny tyto činnosti byly poskytnuty správně, je potřeba vyplnit individuální plán uživatele. Společně jsme vyhodnotili, jaký na něj mají respondenti názor. Jelikož nutnost individuálního plánování ve službě vychází taktéž ze zákona, není pro nás překvapením, že ho všichni respondenti považovali za nezbytnost. R4 uvádí důležitost individuálního plánu následovně: *„Individuální plán je důležitý, protože všechny cíle uživatele a taky samozřejmě ty činnosti co mu poskytujeme, vycházejí z individuálních potřeb, které má každý jiné.“* R3 dodává: *„Individuální plán uživatele je důležitý i pro nás pro sociální pracovníky, je to jakoby takové vodítko, abychom věděli, co jsme si s klientem navzájem řekli na začátku spolupráce.“* R1 také vypověděl, že individuální plán slouží i k rekapitulaci: *„...s odstupem času totiž ukazuje, jestli se ta rodina někam vyvíjí, protože jak se přehodnocuje tak vidíme, jestli se rozsah služeb mění nebo zůstává stejný.“*

5.2.4 Negativa

Kódy: cestovatelé, neaktivita a neosamostatnění uživatelé, sociální dávky.

Ve spojitosti se sociální službou nás většinou napadnou samé pozitiva a pozitivní přínosy pro daného klienta. Proto jsme se rozhodli se jako první zaměřit na to, jestli sociálně aktivizační služba přináší také nějaké nezamýšlené dopady nebo negativa na život klientských rodin. Tato kategorie nebude příliš obsáhlá, protože odpovědi respondentů na toto téma nebyli moc výživné.

R2 a R5 se shodli na tom, že přímo na klientské rodiny žádné negativa služba nepřináší. Z toho důvodu je v této kategorii už nebudeme zmiňovat. Začala bych tedy s výpovědí od respondenta R1 který uvádí, že se s takovými dopady setkal. „...*Dokonce nám paní jednou řekla, že chce, abychom na úřad zavolali my, protože to bude vypadat líp, když tam zavolá nějaká organizace, že to pro ni bude mít jakože, lepší dopad. Ale právě naopak. Bude to mít negativní dopad z toho důvodu, že pokud bychom to neustále dělali za ně, tak se ta rodina nikdy neosamostatní.*“ R1, R3 a R4 se shodli na tom, že nezamýšlený a zároveň negativní dopad na klientské rodiny nastává v okamžik, kdy se rodina stává na sociální službě značně závislá. R4: „*My jsme tady od toho, abychom klientské rodiny jenom doprovázeli, pomáhali jim a ne abychom dělali všechno za ně. Oni totiž někteří jsou tak líní, že pokud si zvyknou na to, že jim se vším pomůžeme, velmi často se stává, že se s postupem času stanou na naší službě závislí a bez naší kontroly neudělají nic.*“ R1 nám vysvětluje, jak se snaží tomuto jevu zabránit: „*No tak v momentě kdy zjistíme, že službu využívají více než je nutné... vlastně to máme napsané i ve standardech, že v momentě kdy zjistíme, že ten člověk jako se snaží přehrávat ten svůj díl na té aktivitě nebo zodpovědnosti, tak hned couváme zpátky a stavíme uživatele zpátky do té jeho role, aby si sám o věcech rozhodoval a byl aktivní. Prostě ho nechat chvíli tak, aby zjistil, že my tady taky nebudeme věčně a musí se naučit pracovat sám. To je asi tak jediný způsob jak se tomu dá předejít.*“ Jako poslední se ještě R4 a R3 vyjádřili ohledně sociálních dávek. R3: „*My jako služba těm rodinám pomáháme vyřizovat různé sociální dávky, protože některý ty rodiny si to sami nevyřídí.. no takže, vyřídíme ty dávky na který mají nárok... někdy mám ale pocit, že se rodina poté stane závislá na žití ze sociálních dávek, takže to taky vnímám jako nezamýšlený a negativní dopad.* Bohužel se tomuto jevu nedá nijak zabránit, jak uvádí R3: „*my tomu nijak nezabráníme... nemáme totiž jak, my tomu klientovi s tím vyřízením pomoci musíme. Od toho tady jsme, je to součástí náplně naší práce.*“

5.2.5 Pozitiva

Kódy: **školní prospěch, bydlení, zaměstnání, rodičovské kompetence.**

Jako první nás zajímalo, jak dlouhý je vlastně proces práce s jednou klientskou rodinou. Odpovědi respondentů se lišili, ale zároveň shodovali v tom, že vždy záleží od konkrétní rodiny a jejich problémů. R5 se k tomu vyjádřil následovně *„Je to velmi různé, některé klienty zde máme dlouhodobě což je klidně i několik let, na druhou stranu k nám přichází i rodiny, které k nám poslal OSPOD a ty musí vyřešit pouze nějaký akutní problém, který je vyřešen třeba do půl roku a poté rodina naši službu opustí.“* R3 zastává velmi podobný názor: *„Fuha, to je těžké odpovědět tak obecně, každá rodina se liší, někdy je to rok, dva nebo tři a někdy pouze pár měsíců.“* Co se týká pozitivních změn, všichni respondenti uváděli stejné oblasti, ve kterých vidí pozitivní dopad na klientské rodiny. Zejména se jednalo o oblasti finanční gramotnosti, bydlení, zaměstnání a zvýšení rodičovských kompetencí. Pro představu R2 popisuje změny následovně: *„No asi jako první bych zmínila bydlení, většina rodin si najde vhodnější, nebo alespoň lepší podmínky toho stávajícího pro výchovu svých dětí, protože právě velmi nevyhovující podmínky pro výchovu dětí celkově nebo třeba hygienické jsou jedním z důvodů odebrání dětí z rodin.“* R4 se o finanční situaci, o které se v rozhovorech zmínili všichni dotazovaní respondenti vyjádřil následovně: *„S klienty se mi daří zlepšovat jejich finanční gramotnost... to víte, oni ty uživatelé se někdy dostanou do takových dluhů, že už pak neví, co mají splácet první, proto jim pomůžeme v tom, aby se dále ne zadlužovali, a snažíme se vymyslet nějaký systém splácení...“* Odpověď R1 byla skoro totožná: *„Velmi často vytváříme tabulky pro uživatele, kteří jsou zadluženi ve více oblastech, kam si zapisují poctivě všechny platby a splátky aby měli přehled... takže jim to pomáhá se lépe orientovat.“* Velmi důležitý je pozitivní pokrok u dětí v jejich školním prospěchu. To také dokládá výpověď respondenta R5: *„Daří se nám dosáhnout pozitivních změn u dětí v jejich školním prospěchu. Hlavní cíl je, aby děti nepropadli a aby chodili do školy připravené. Ty jejich rodiče totiž většinou nemají moc zájem děti pobádat k tomu, aby se více učili, což můžeme přisuzovat tomu, že jejich dosažené vzdělání většinou skončilo u základního...“* R3 se ohledně dětí a školy vyjádřil takto: *„Často pracujeme s dětmi na zlepšení jejich školního prospěchu a také je zlepšení v tom, že ty děti do té školy vůbec chodí...to že ty děti chodí za školu je velmi častý jev a potom se škola ozývá, že ty děti mají mnoho neomluvených hodin... samozřejmě to je potom pro tu rodinu zase jenom další velký problém a my se poté snažíme kontrolovat školní docházku.“*

5.2.6 Pod jednou střechou

Kódy: **komplexnost, zpětná vazba, plná kapacita.**

Poslední kategorie nese název „Pod jednou střechou“. Je to z toho důvodu, že sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi nabízejí široké spektrum činností, které jsou vhodné jak pro rodiče, tak pro jejich děti. Na tom, že je služba komplexní se shodli skoro všichni dotazovaní respondenti. Například R3 to okomentoval následovně: *„Naše služba je velmi různorodá. Poskytuje službu jak rodičům, tak samotnému dítěti.“* R1 vypověděl: *„Třeba tam, kde my pracujeme s malými dětmi na rozvoji jejich psychomotorických schopností tak toto vlastně dělá i třeba raná péče a třeba taky poradenství pro rodiče poskytuje i občanská poradna tady při charitě Faktem je, že u nás je to komplexnější, protože raná péče nebude rodičům radit jak si mají najít práci a občanská poradna nebude dítě učit barvy...“* R5 vidí výhodu širokého spektra služby v tom, že má větší přehled o aktuální situaci a dění celé rodiny. *„...pro lepší dosažení výsledků je tato služba vhodnou volbou, je to hlavně z toho důvodu, že já jako sociální pracovník mám velký přehled o všech členech domácnosti, protože naše služba nám dovoluje pracovat jak s rodiči, tak s dětmi.“* R1 má na to stejný názor: *„...myslím, že naše služba je pro rodiny určitě důležitá, protože jsou rádi, že mají všechno na jednom místě a služba má přehled o všech problémech dané rodiny.“* To, že je služba důležitá dokládá i fakt, že tři sociálně aktivizační služby mají neustále plnou kapacitu. R3: *„Myslím si, že naše služba plní funkci a je důležitá, jinak bychom neměli pořád plnou kapacitu, někdy je to i náročné, protože nám pořád volají ohledně nových a nových rodin, ale my je momentálně bohužel z kapacitních důvodů nemůžeme přijmout.“* Stejnou zkušenost mají také respondenti R1 a R4. Naopak respondenti R2 a R5 momentálně ve své službě nemají plnou kapacitu. R5 vypověděl: *„ted' máme v naší službě ještě volné místo na přijetí nějaké nové rodiny a taky počítám s tím, že se to naplní rychle...ono většinou pracujeme s plnou kapacitou a je to někdy opravdu hodně těžké a únavné protože na jednoho pracovníka je někdy přiřazeno mnoho rodin.“*

Jako poslední nás zajímalo, jak služba zjišťuje, jestli je pro klienty užitečná a jestli má smysl. Často se respondenti opírali o zpětnou vazbu ze strany klientských rodin. Například R2 nám poskytl informaci, že zpětná vazba je pro ně klíčová. *„Víte, zjišťujeme to nejčastěji pomocí hodnocení, které za určité časové období klienti píšou... můžou tam napsat všechno, co chtějí a je tam teda i pár otázek na které se jich přímo ptáme, ale potom mají prostor napsat všechny své připomínky... někdy je jich moc a někdy naopak žádné.“* R1 uvádí: *„na konci každého roku dáváme klientům dotazník, kde nám můžou napsat, jak jsou spokojeni, co by*

zlepšili a tak dále... “ ... dále k tomu ještě dodává „ale hlavně to na těch klientech vidíme, že jsou rádi, že tady pro ně jsme. Někteří nás mají za takové kamarády, protože si vyslechneme jejich problémy, které je trápí, a věnujeme se jejich dětem.

6 SHRnutí VÝzkUMU

Na základně kvalitativního výzkumu jsme od pěti respondentů – sociálních pracovníků v sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi získali pomocí polostrukturovaných rozhovorů potřebná data, která jsme dále zpracovávali podle otevřeného kódování a rozdělovali do příslušných kategorií. Ve shrnutí se dozvíme odpovědi na dílčí výzkumné otázky (DVO) a také na hlavní výzkumnou otázku (HVO).

DVO 1: Jaká je teorie změny životní situace klientů vyplývající z využívání sociálně aktivizační služby?

Všichni respondenti – tedy sociální pracovníci v sociálně aktivizačních službách pro rodiny s dětmi se shodli na tom, že je důležité, aby byl na začátku stanoven cíl, čeho chceme dosáhnout. Od dotazovaných respondentů jsme zjistili, že se většinou jedná o změnu kvality bydlení, změnu zaměstnání nebo stabilizování finanční situace rodiny. Respondenti nevytyčili žádné specifické podmínky k tomu, aby bylo možné tyto změny realizovat. Respondenti uvádí, že oni jsou pouze poradenské centrum, takže jako služba nedělají žádná specifická opatření. Co se týče předpokladů pro plánovanou změnu, tak je velmi důležité aby rodina, která je v procesu změny, měla motivaci. Dalo by se říct, že motivace někdy může být i klíčem k úspěchu, protože u rodiny, která je motivovaná se požadovaných změn dosahuje lépe.

DVO 2: Jakým způsobem napomáhá sociálně aktivizační služba sociálnímu začleňování klientských rodin?

Nejprve je důležité zjistit, jestli se klientská rodina cítí být sociálně vyloučená. Pokud tomu tak je a rodina sama požádá službu o pomoc při zapojení se do společnosti, potom je sociálně aktivizační služba připravena požadovanou pomoc poskytnout. Nejčastěji se jedná o způsob doprovodu. Může to být například doprovod dětí do různých zájmových kroužků nebo volnočasových aktivit. U rodičů se jedná např. o doprovod na úřady. Dalo by se tedy říct, že sociální pracovník v rámci služby doprovodí uživatele do společnosti, do které se sami bojí jít. Také služba pořádá různé akce pro rodiče s dětmi, kde se mají možnost uživatelé začlenit a naučit se komunikaci s ostatními rodinami.

DVO 3: Jaké sociálně aktivizační činnosti fungují a za jakých podmínek?

Respondenti nás utvrdili v tom, že všechny sociálně aktivizační činnosti, které jsou vymezeny v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách fungují. Jednou z nejčastěji používaných činností je i poradenství. V rámci poradenství mohou sociální pracovníci klientům poradit ve všech potřebných oblastech života, ve kterých si nejsou jisti. Mezi často využívané a efektivní činnosti patří i výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, kam spadá také pomoc s doučováním a přípravou dětí do školy. Díky tomu došlo u dětí k lepším školním výsledkům a nemusejí opakovat ročníky. U rodičů je to zlepšení v nácviku rodičovského chování a celkového hospodaření a udržování domácnosti. Za podmínku by se dalo považovat vypracování individuálního plánu uživatele.

DVO 4: Existují nějaké nezamýšlené dopady na život klientských rodin?

Každá služba má svoje určité výhody i nevýhody. Od některých respondentů jsme zjistili, že mezi nezamýšlené dopady na život klientských rodin v rámci spolupráce se sociálně aktivizační službou může patřit například postupná závislost rodin na službě. Projevuje se to tak, že rodina sama bez její pomoci není schopná dosáhnout nějakých pozitivních výsledků. Za další negativní dopad můžeme považovat to, že pokud služba rodinám pomůže s vyřízením sociálních dávek, některé rodiny toho využívají a nemají potom potřebu hledat si zaměstnání za účelem finančního výděleku.

DVO 5: Jaká je tedy kvalita života klientských rodin, pokud využívají sociálně aktivizační službu?

Od respondentů jsme se dozvěděli, že kvalita života klientských rodin je od začátku spolupráce se sociálně aktivizační službou pro rodiny s dětmi mnohem lepší, než byla před touto spoluprací. Nedá se říct, že by služba obrátila klientům život naruby, ale viditelně jim pomáhá k tomu, aby vedly uspokojivý a kvalitnější život. Sociální pracovníci se pohybují v jejich přirozeném prostředí, takže můžou změnu kvality života ve všech sférách dobře posoudit.

HVO: Jaký je dopad sociálně aktivizační služby na život klientských rodin?

Hlavním cílem naší bakalářské práce bylo zjistit, jaký je dopad sociálně aktivizační služby na život klientských rodin. Po provedení výzkumu za pomoci sociálních pracovníků

pracujících v těchto službách, kteří sledují život klientských rodin, můžeme usuzovat, že služba jako celek má na tyto rodiny velmi pozitivní dopad. Z výpovědí respondentů bychom mohly pozitivní dopady rozdělit do tří kategorií a to v oblasti: ekonomické, sociální a výchovné. V oblasti ekonomické se jedná zejména o zlepšení finanční gramotnosti celé rodiny. Rodiny s pomocí služby dokázaly vytvořit určitý systém splácení dluhů. Pozitivní dopad také vnímáme v tom, že si uživatelé našli lepší zaměstnání, z čehož plynou větší finanční možnosti rodiny. V oblasti sociální je to zejména pozitivní dopad na bydlení. Rodiny si s pomocí služby dokázaly najít vhodnější prostředí pro výchovu svých dětí nebo si toto prostředí vytvořit ve stávajícím bydlení. Dále se s pomocí doprovodu nebo různých činností podařilo klientské rodiny více začleňovat do společnosti. V oblasti výchovné se jedná zejména o pozitivní dopad na děti, které měli školní problémy, ale s pomocí služby se je podařilo stabilizovat. Služba s sebou ale v některých případech přináší i negativní dopad a to ve spojitosti s postupnou závislostí klientských rodin na sociálně aktivizační službě. Ve velké míře převažují ovšem pozitivní dopady a proto se služba pro klientské rodiny dá považovat za velmi důležitou a přínosnou.

ZÁVĚR

Bakalářskou práci s názvem Dopady sociálně aktivizačních služeb na život klientských rodin jsme rozdělili na dvě části, teoretickou a praktickou.

V teoretické části jsme si představili východiska související s daným tématem. Jako první jsme si vymezili pojem rodina, popsali si její funkce, typy, také jsme si definovali rodinné prostředí a ohrožené dítě v rodině. Jako další jsme se zabývali terénní sociální prací s rodinou s dětmi. Popsali jsme si kdy a za jakým účelem terénní sociální práce vznikla. Dále jsme si charakterizovali specifika a principy terénní sociální práce a podívali jsme se také na činnosti terénního sociálního pracovníka i problémy, které s potřebnými rodinami nejčastěji řeší. Třetí, stěžejní část tvořila kapitola o sociálně aktivizačních službách pro rodiny s dětmi, kde jsme si jako první službu legislativně vymezili. Taky jsme si v této kapitole představili, kdo jsou klienti služby a vymezili jsme si činnosti, cíle a zásady poskytované služby. Taktéž jsme se dozvěděli, proč je pro správný efekt služby důležité individuální plánování.

V druhé části práce, tedy empirické, jsme se věnovali výzkumu, pomocí kterého jsme se snažili zjistit, jaký je dopad sociálně aktivizačních služeb na život klientských rodin. Pro náš empirický výzkum jsme zvolili kvalitativní výzkumné pojetí a jako metodu sběru dat jsme použili polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor jsme prováděli s pětici sociálních pracovníků pracujících v sociálně aktivizačních službách pro rodiny s dětmi v Jihomoravském kraji. Poté jsme provedli analýzu dat pomocí otevřeného kódování a následně jsme sepsali celkové shrnutí výsledků. Díky získaným výsledkům výzkumného šetření se nám, dle mého názoru cíl podařilo splnit. Zjistili jsme, že dopady na klientské rodiny jsou pozitivní a daly by se rozdělit do tří kategorií v oblasti: ekonomické, sociální a výchovné. Podrobněji jsme si dopady popsali v předchozí kapitole shrnutí.

Studium odborné literatury, psaní teoretické části a poté i samotná analýza a vyhodnocování získaných dat od respondentů mi přineslo o dané problematice nové a zajímavé informace a taktéž cenné poznatky.

Doporučení

Tento výzkum by mohl sloužit pro lepší pochopení životní situace rodin, které využívají sociálně aktivizační služby. Poznatky získané z této práce by bylo možné využít například do nějaké příručky nebo plakátu dané služby, aby případní klienti měli lepší představu toho, jakých reálných výsledků mohou s pomocí služby dosáhnout. Tento výzkum ukázal, že se objevují také nezamýšlené dopady na život klientských rodin, kterým ale nelze radikálním

způsobem zabránit. Proto by tento výsledek mohl sloužit jako podnět pro případnou další studii nebo k zajištění konkrétních opatření k předcházení tohoto jevu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008, 152 s. ISBN 9788073673925.
2. BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011, 272 s. ISBN 9788090466814.
3. ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788026200277.
4. DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN isbn80-7169-192-5.
5. DOEL, Mark. *Social work: the basics*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012, xvi, 206 s. The basics. ISBN 9780415603980
6. GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
7. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
8. HŮLOVÁ, Kateřina, Drahomíra PAVLÍKOVÁ, Ivana ŠIMÍKOVÁ, Vladimíra SALVETOVÁ a Kateřina GLUMBÍKOVÁ. *Přínosy a limity terénní sociální práce*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017. Sešit sociální práce. ISBN 978-80-7421-138-6.
9. JANOUŠKOVÁ, Klára a Dana NEDĚLNÍKOVÁ, ed. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní sociální pracovníky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN isbn978-80-7368-504-1.
10. KNAUSOVÁ, Ivana. *Vybrané kapitoly ze sociální politiky*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 8024410214.
11. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
12. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

13. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.
14. MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
15. MICHALÍK, Jan. *Poradenství uživatelům sociálních služeb*. Olomouc: Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených - sekce vzdělávání, 2008. ISBN 9788090365827.
16. NEDĚLNÍKOVÁ, D., a kol. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008.
17. NĚMEC, Jiří, 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. ISBN 80-7315--012-3.
18. NOVOSAD, Libor. *Základy teorie a metod sociální práce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-890-6.
19. PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5695-0.
20. PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. dotisk 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita., 2002. ISBN 80-210-1946-8.
21. SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.
22. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
23. STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN isbn80-858-3460-x.
24. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, c2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
25. TOMÁNEK, Pavol. *Základy andragogiky a rodinnej výchovy pre sociálnych pracovníkov*. Brno: Tribun EU, 2013. Librix.eu. ISBN 9788026303015.

26. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

LEGISLATIVA

ČESKO, 2006. Zákon č. 108/2006 Sb. ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [cit. 2020-04-16]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

INTERNETOVÉ ZDROJE

Metodika sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi 2014 [online]. Kostka Krásná Lípa, příspěvková organizace, 2014 [cit. 2020-04-20]. Dostupné také z: <https://www.komunitnicentrum/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
Např.	Význam druhé zkratky
Č.	Číslo
Resp.	Respektive
Sb.	Sbírky
SASRD	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
IP	Individuální plánování
§	Paragraf
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
DVO	Dílčí výzkumná otázka
HVO	Hlavní výzkumná otázka

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Sociální dědičnost	16
Obrázek 2 Maslowa pyramida potřeb	18

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Přehled respondentů.....	33
------------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Vzor individuálního plánu uživatele

Příloha P II: Ukázka aktualizace individuálního plánu uživatele

Příloha P III: Ukázka přepsaného rozhovoru

PŘÍLOHA P I: VZOR INDIVIDUÁLNÍHO PLÁNU UŽIVATELE

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Centrum sociálních služeb Kyjov,
příspěvková organizace města Kyjova

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
třída Palackého 67/7, 697 01 Kyjov

INDIVIDUÁLNÍ PLÁN UŽIVATELE (IPU)

Jméno a příjmení uživatele:	
Datum narození:	
Bydliště:	

Jméno a příjmení klíčového pracovníka:	
Další zúčastněné osoby:	

Datum:	
Popis současné situace:	

Cíl spolupráce uživatele:	
---------------------------	--

Způsob naplnění cíle spolupráce uživatele	
---	--

Kritéria hodnocení naplnění cíle spolupráce	
---	--

Předběžný termín další aktualizace:

Podpis uživatele: Podpis klíčového pracovníka:

IČ
61392979

ID schránky
rzkthk4

sasrd@css-kyjov.cz
tel.: 777 472 817

rodinysdetmikyjov@seznam.cz
tel.: 777 754 460

Služba je financována v rámci projektu „Vybrané služby sociální prevence na území Jihomoravského kraje“
(CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_005/0007741) z Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu ČR a rozpočtu Jihomoravského kraje
prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost.

PŘÍLOHA P II: VZOR AKTUALIZACE INDIVIDUÁLNÍHO PLÁNU

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Centrum sociálních služeb Kyjov,
příspěvková organizace města Kyjova

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
třída Palackého 67/7, 697 01 Kyjov

Aktualizace individuálního plánu

Uživatel:

Aktualizace individuálního plánu vytvořená dne:

Popis současné situace (+ hodnocení uživatelem) dle slov uživatele:

Cíle uživatele:

Zhodnocení minulých dílčích cílů:

Nové či přetrvávající cíle:

Způsob naplnění cílů spolupráce uživatele:

Kritéria hodnocení naplnění cílů spolupráce uživatele:

Předběžný termín další aktualizace:

Podpis uživatele: Podpis klíčového pracovníka:

V dne

Zpracovala:

IČ
61392979

ID schránky
rzkthk4

sasrd@css-kyjov.cz
tel.: 777 472 817

rodinysdetmikyjov@seznam.cz
tel.: 777 754 460

Služba je financována v rámci projektu „Vybrané služby sociální prevence na území Jihomoravského kraje“
(CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_005/0007741) z Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu ČR a rozpočtu Jihomoravského kraje
prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost.

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA PŘEPSANÉHO ROZHOVORU

Jaká je teorie změny životní situace klientů vyplývající z využívání sociálně aktivizačních služeb?

1. Jakých změn, které povedou ke zlepšení sociální situace klientů, můžeme dosáhnout?

Změn se nám daří dosahovat hodně. Například se některým klientům podařilo najít zaměstnání, některým se podařilo najít nové bydlení a stěhují se do vlastního nebo do lepších podmínek a blíže ke svým rodinám. U některých rodin v rámci té přípravy dětí do školy došlo ke zlepšení známek, takže nemusejí opakovat ročníky, jo... také u některých rodin došlo k tomu, že se už více nezadlužují a řešíme dlouhodobou finanční problematiku ...takže rodiny pomalu své dluhy splácejí. Takže to jsou takové ty nejvýraznější změny.

2. Jsou zapotřebí nějaké specifické podmínky, abychom dosáhli požadované změny?

My jsme poradenské centrum, takže my ty lidi pouze popostrkujeme, jo... my jim dáváme typy, můžeme jim poradit, můžeme jim ukázat cestu, jak své problémy mají řešit, ale řešit to musí hlavně oni sami. Takže my jako služba žádná opatření neděláme. Klienti jsou lidi, kterým už bylo osmnáct let a za své jednání jsou zodpovědní, takže my jim pouze ukazujeme cestu, ale rozhodnout se musí opravdu sami. My nijak nezabráníme tomu, pokud se špatně rozhodnou, to je jejich problém.

3. Jaké předpoklady jsou potřeba, abychom dosáhli plánované změny?

Určitě motivace je vhodným začátkem. Určitě ty rodiny, které jsou motivované a tu změnu opravdu aktivně chtějí tak k těm problémům přistupují lépe. Když ten člověk má opravdu tu vizi, že třeba půjde do toho svého bydlení tak se víc snaží. Ten člověk, kterému to je prakticky všechno jedno když mu tady dáváme rady ...tak u něho je to hodně těžký dosáhnout té změny.

Jakým způsobem napomáhá sociálně aktivizační služba sociálnímu začleňování klientských rodin?

4. V jakém prostředí žijí rodiny, kterým poskytujete sociální službu?

No...je to různé, některé rodiny žijí spíše osamoceně, některé zase pospolu... některé žijí ve vlastních domácnostech, část jich je také v sociálních bytech s tím, že udržování svého prostředí se některé rodiny snaží zvládat, ale jsou třeba kapacitně omezeni a prostě si neuvědomují, co je uklizeno a co ne a mají jináčí vnímání. Takže se je snažíme popostrčit k tomu, aby měli doma vhodné prostředí pro dítě.

5. Dalo by se říct, že jsou některé rodiny sociálně vyloučené, popřípadě žijí v sociálně vyloučených lokalitách?

Momentálně nemáme žádnou rodinu, která by bydlela v sociálně vyloučené lokalitě.

6. A jak je to s tím sociálním vyloučením těchto rodin? Pozorujete, že se cítí sociálně vyloučení?

Je potřeba vědět, co je vyloučení ze sociálního života. Já osobně třeba taky nechodím na plesy, na obecní akce a necítím se sociálně vyloučená. Prostě nemám potřebu na takové akce chodit, nebo se jich účastnit. Otázkou tedy je, jestli se ti klienti sami cítí sociálně vyloučení.

7. A pokud ano, tak jakým způsobem se vaše služba snaží začlenit tyto rodiny zpět do života společnosti?

Pokud nás oni sami požádají o pomoc s tím, že se cítí sociálně vyloučení, tak ty osoby například doprovodíme na místo, kam by rádi šly, ale obávají se, že to prostě tu komunikaci nezvládnou. Třeba s jednou klientkou domlouváme, že navštívíme dětský klub s její dcerkou, sama se tam totiž bojí jít, ale chtěla by tam s ní zajít, takže ano, ta se cítí sociálně vyloučená a v rámci našich služeb... našeho doprovodu ji můžeme na tu akci prostě doprovodit. Takže nejčastěji je to doprovodem do společnosti, do které se sami bojí jít.

Jaké sociálně aktivizační činnosti fungují a za jakých podmínek?

8. Jaké základní sociálně aktivizační činnosti vaše služba rodinám poskytuje?

Tak určitě to je poradenství, kdy můžeme těm rodinám nebo těm uživatelům poradit ve všech oblastech toho života, například jak si třeba najít práci, nebo hledání toho bydlení, komunikace s úřady, pomoc s přípravou dětí do školy, prostě těm rodičům pomáháme, aby věděli jak správně se s dítětem mají učit, dále jsou tam aktivity, které propojují jednotlivé rodiny mezi sebou, učí je komunikovat mezi sebou navzájem... taky je to doprovod na úřady, pomoc s vyřizováním na těch úřadech, jo... třeba to může být i pomoc při komunikaci se zaměstnavatelem v oblastech ve kterých si není jistý, můžeme mu pomáhat s vedením domácnosti nebo i dluhovou problematiku. Velmi často vytváříme tabulky pro uživatele, kteří jsou zadluženi ve více oblastech, kam si zapisují poctivě všechny platby a splátky aby měli přehled... takže jim to pomáhá se lépe orientovat. Takže těch oblastí je opravdu hodně, taky se to odvíjí od toho, jaké mají naši klienti cíle.

9. Když zmiňujete cíle, je důležité individuální plánování?

Určitě ano, je to nepostradatelnou složkou k úspěchu. Už jenom ten proces toho plánování je pro klienta užitečný, většinou se nám klient u toho hodně rozpovídá a jemu to pomůže si to v té hlavě srovnat. Taký nám hodně pomáhá k tomu, že přesně víme, co jsme mu slíbili my a co slíbil on nám. S odstupem času totiž ukazuje, jestli se ta rodina někam vyvíjí, protože tím jak se přehodnocuje tak vidíme, jestli se rozsah služeb mění nebo zůstává stejný nebo je jich víc, míň No asi tak s individuálním plánem.

10. Existují činnosti, které vaše služba neposkytuje, ale klienti si o ni žádají?

Bohužel ano. Očekávají od nás, že za ně budeme komunikovat na úřadech my. Jo.... Například mi vždycky říkají, jestli bych tam nemohla zavolat já a ještě se na ně dokážou urazit, když jim několikrát po sobě zopakují, že já jsem tu pouze od toho, abych jim s tím pomohla, ale ne od toho, abych to za ně všechno zařizovala. Takže ano, někteří uživatelé by byli rádi, kdybychom jim všechno vyřídili za nich a oni už by došli tzv. „k hotovému“ ... ale takovou službu my neposkytujeme. Prostě ten uživatel musí být sám aktivní.

Existují nějaké nezamýšlené dopady na život klientských rodin?

11. Setkala jste se už i s nějakými nezamýšlenými dopady na život klientských rodin?

No... asi by se to tak dalo nazvat, i když je to trochu složitější, než to na první pohled vypadá, protože čas od času přijdou uživatelé a vypadá to, že si v životě nevědí rady, takže my jim začneme pomáhat a prostě je nasměrujeme správným směrem a ve finále se ukáže, že jsou to starý zběhlí cestovatelé naší republikou, kteří moc dobře ví, jak to na těch úřadech chodí, takže nás ve finále jenom využívají. Takže by se to dalo nazvat jako takový nezamýšlený a negativní dopad, protože to není pomoc té rodině v tísní, která neví co a jak ale vyloženě zneužívání naší služby. Dokonce nám paní jednou řekla, že chce, abychom na úřad zavolali my, protože to bude vypadat líp, když tam zavolá nějaká organizace, že to pro ni bude mít jakože, lepší dopad. Ale právě naopak. Bude to mít negativní dopad z toho důvodu, že pokud bychom to neustále dělali za ně, tak se ta rodina nikdy neosamostatní...naštěstí se to ale stává jen zřídka a nic další mě nenapadá.

12. Je možné, že u rodin může vzniknout závislost na sociálně aktivizační službě?

Může, máme některé uživatele, kteří naprosto všechno přehazují na naši službu, spoléhají se na to, že to prostě všechno vyřešíme a uděláme za ně. Ale takhle to nefunguje, občas se snaží psychicky nebo citově vydírat, ale takové uživatele už za tu naši praxi poznáme.

13. A lze tomuto jevu tedy nějak předcházet?

Jako čemu teď myslíte? Tomu aby se nestali závislí na naší službě?

14. Ano, přesně tak.

No tak v momentě kdy zjistíme, že službu využívají více než je nutné... vlastně to máme napsaný i ve standardech, že v momentě kdy zjistíme, že ten člověk jako se snaží přehrávat ten svůj díl na té aktivitě nebo zodpovědnosti, tak hned couváme zpátky a stavíme uživatele zpátky do té jeho role, aby si sám o věcech rozhodoval a byl aktivní. Prostě ho nechat chvíli tak, aby zjistil, že my tady taky nebudeme věčně a musí se naučit pracovat sám. To je asi tak jediný způsob jak se tomu dá předejít.

Jaká je tedy kvalita života klientských rodin, pokud využívají sociálně aktivizační službu?

15. Jak dlouhý je cca proces spolupráce s jednou konkrétní rodinou?

Tak záleží jak u koho. U některých rodin je to pouze chvilkové, když mají nějaký akutní problém, nejčastěji jsou to finanční potíže. Pokud se tato situace vyřeší, rodina ze služby odejde, to je otázka třeba pár měsíců. Potom je tady ale skupina uživatelů, kteří jsou ve službě opravdu dlouhodobě, i když se velmi snaží a jsou aktivní tak potřebují neustálý dohled, protože kapacitně na tom nejsou tak, aby vše zvládali sami.

16. Zajímalo by mě, jestli vy jako sociální pracovník, který je u celého procesu práce s rodinou, vidíte nějaké změny u klientských rodin?

Když se podívám zpětně na začátky spolupráce s rodinou, tak na konci určitě viditelné změny vnímám. Jsou to vesměs pozitivní změny...snažíme se zlepšit rodičovské dovednosti s čím souvisí třeba zlepšení školního prospěchu dětí, nebo zlepšení komunikace mezi dítětem a rodiči, zlepšení jsme také zaznamenali u uživatelky, která se stěhuje do lepšího bydlení než je sociální byt, což je s pomocí naší služby velmi časté. Také velmi kladně hodnotíme to, že se s pomocí naší služby podařilo najít zaměstnání několika uživatelům. Takže ve všech těchto oblastech jsme klientským rodinám pomohli zlepšit jejich nepříznivou situaci.

17. Takže myslíte, že SASRD má své místo mezi službami a je pro rodiny nepostradatelná?

My jsme doplněk státního programu, když to tak vezmu. No nepostradatelná... no myslím si, že my jsme taková směs vícero služeb. Třeba tam kde my pracujeme s malými dětmi na

rozvoji jejich psychomotorických schopností tak toto vlastně dělá třeba i raná péče a třeba poradenství pro rodiče poskytuje i občanská poradna tady při charitě, kde by s nimi taky dokázali pracovat...faktem je, že u nás je to komplexnější, protože raná péče nebude rodičům radit jak si najít práci a občanská poradna nebude dítě učit barvy, tvary atd.... takže myslím si, že naše služba je pro rodiny určitě důležitá, protože jsou rádi, že mají všechno na jednom místě a služba má lepší přehled o všech problémech dané rodiny.

18. Když říkáte, že jsou klienti rádi, máte od nich zpětnou vazbu?

Ano, na konci každého roku dáváme klientům dotazník, kde nám můžou napsat, jak jsou spokojeni, co by zlepšili a tak dále... Ale hlavně to na těch klientech vidíme, že jsou rádi, že tady pro ně jsme. Někteří nás mají dokonce i za takové „kamarády“ protože si vyslechneme jejich problémy, které je trápí, a věnujeme se jejich dětem.

Dobře, mockrát Vám děkuji za odpovědi a také za čas, který jste mi věnovala.